

lovoza 1928.) te smrti Stjepana Radića (8. kolovoza 1928.), dr. Ivo Pilar je, kako proizlazi iz sačuvanoga koncepta pisma datiranog u Zagrebu 12. kolovoza 1928., smatrao potrebnim obratiti se dr. Anti Trumbiću, predsjedniku Hrvatske federalističke seljačke stranke (HFSS), koja se tada s Hrvatskom strankom prava i skupinom dr. Stjepana Buća nalazila u III. Hrvatskom bloku i dr. Jurju Krnjeviću, jednom od prvaka HSS-a, kao relevantnim političkim predstavnicima hrvatskoga naroda. No, pismo nije bilo odaslano na njihove adrese.

Držeći da ima što reći o političkoj orijentaciji hrvatskoga naroda u trenutku kada je unutarnja kriza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca dosegla točku na kojoj se počelo otvoreno govoriti o opravdanosti njezina postojanja te najavljivalo moguću amputaciju dijelova hrvatskih zemalja od ostatka države u kojem su Srbi, navodno, činili većinu, Pilar je uredništvu *Hrvata*, glavnom glasilu HFSS-a, možda uputio *Exposé glede pitanja izlaska Hrvata iz Kraljevine S.H.S.*, koji je napisan neposredno nakon Radićeve smrti. U popratnom je pismu, datiranom u Zagrebu 17. listopada 1928., među ostalim obrazložio svoj naum da se obrati uredništvu glasila stranke kojoj je u tom času pripadao.

Zlatko Matijević

Koncept neodaslanoga Pilarova pisma dr. Trumbiću i dr. Krnjeviću (1928.)*

Veleuč. gosp.
Dr. Ante Trumbić¹
predsjednik HFSS.² u
Zagrebu
Jurišićeva ul.

Veleuč. gosp.
Dr. Juraj Krnjević,³
Zagreb.

Kao Hrvat, i politički pisac i mislioc osjećam duboku potrebu da Vam u ovom momentu, kada je situacija napeta kao nikada, i kada će naši politički čini i zaključci biti sudbonosni po Hrvatski Narod za čitavu njegovu budućnost, podastirem sljedeće retke.

Ja sam za vrijeme rata zastupao stanovište, da Hrvati ne trebaju da stupaju u državnu zajednicu sa Srbima. U tu sam svrhu napisao 2 knjige,⁴ radi kojih sam mnogo pretrpio. Danas mislim, da mogu ustvrditi, da mi je historija dala pravo, jer veći dio Hrvata htjeo bi danas pošto-poto iz ove države van. —

Ali danas je situacija tak[v]a da to nije moguće. Hrvati su nastradali, što su nepromišljeno išli u ovu državu, a nastradati će još teže ako budu htjeli nepromišljeno iz nje izaći. —

Po mome uvjerenju kidanje državne zajednice sa Srbima znači u sadašnjem momentu za nas katastrofu, jer znači:

- 1.) gubitak Bosne i Hercegovine,

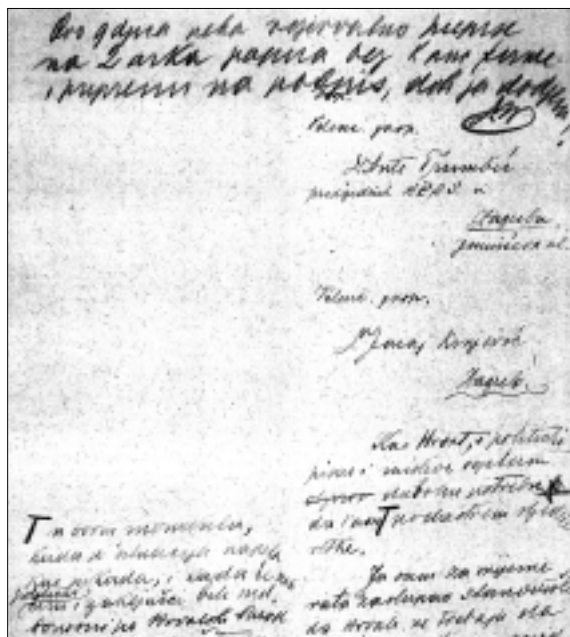
* Prijepis Pilarova pisma preuzet je iz: Božidar JANČIKOVIĆ, «Ivo Pilar u svjetlu nepoznatih dokumenata», u: *Godišnjak Pilar. Prinosi za proučavanje života i djela dra. Ive Pilara*, Srećko Lipovčan i Zlatko Matijević, ur., Zagreb, 1/2001., 248-250. Koncept pisma nalazi se u Ostavštini Ive Pilara, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb.

¹ A. Trumbić (1864.—1938.), odvjetnik i političar.

² Hrvatska federalistička seljačka stranka.

³ J. Krnjević (1895.—1988.), političar.

⁴ Misli se na knjige: L. v. SÜDLAND, *Die südslawische Frage und der Weltkrieg: Übersichtliche Darstellung des Gesamt-Problems*, Manz'sche k.u.k. Hof-, Verlags-, u. Universitäts- Buchhandlung, Wien, 1918 i Dr. JURJIČIĆ, *Svjetski rat i Hrvati. Pokus orientacije hrvatskoga naroda još prije svršetka rata.*, Komisionalna naklada knjižare Mirka Breyera, Zagreb, 1915.¹, 1917.²

2.) gubitak znatnih dijelova i preostalog hrvatskoga teritorija u korist Talijana i Magjara[.]

3.) postignuće slobode na tako malom i geopolitički nepodesnom teritoriju da isti neće biti sposoban za nikakav ekonomski ni kulturni život[.] pak će se Hrvati silom prilika morati priključiti bilo kome od svojih susjeda i doći u sto puta gori položaj, nego je bio g. 1918[.] ili danas.

Prama tome valja ostati gdje jesmo i gledati da se u ovom milieu snadjemo kako je najbolje moguć[.] To je bilo moje političko stanovište g. 1914—18[.], a to je moje stanovište i danas. To je bila politika i pokojnoga Stjepana Radića,⁵ u stvari ispravna, uspjeta u formi[.] ne uviljek najsretnije provedena. Bila bi strašna pogreška odmah iza Radićeve smrti ostaviti ovu liniju, jer to bi imalo u ovaj čas teže posljedice nego ikada! —

Zato je duboko za požaliti, ako se je doista dogodio događaj sa kraljevim vijencem, kao što sam upravo začuo. To treba što prije ispraviti i uspostaviti korektne odnose sa drugim ustavnim faktorom.⁶ Protivno bi značilo, da smo si i u ovoj državi pokopali konačno odnose sa svim odlučnim političkim faktorima, kao što je to nekad bilo i u Habsburškoj monarhiji. Ne može se nesvjestnoj masi prepustiti, da po časovitim raspoloženjima rješava najdelikatnija pitanja narodne budućnosti i opstanka.

Premda je naša sveopća situacija teška, dapače vrlo teška[.] ona nije dešperatna, nije zato jer se od dana u dan popravlja u našu korist. Ako budemo imali živaca i

⁵ S. Radić (1871.—1928.), publicist, novinar i političar.

⁶ Misli se na vladara, tj. na kralja Aleksandra I. Karađorđevića (1888.—1934.).

snage karaktera, da još njeko vrijeme izdržimo u ovom državnom okviru, onda će neminovno nastupiti momenat, kada će svi prečanski krajevi⁷ automatski pasti nama u ruke i sve gore pod 1—3 navedene katastrofalne opasnosti se dati odkloniti.

Ja Vas molim, da ne uzimate na sebe odgovornost, da pustite da kola naše narodne politike podju sunovratce niz brdo, jer će na Vas pasti teška odgovornost i narodna kletva.

Mene su prije 1918[.] zvali pesimistom i u Beču i u Zagrebu. Ja sam ali zadržao pravo.

Molim Vas, da se ne oglušite mojim redcima, jer ja ću opet zadržati pravo. —

Izvolite od ovoga pisma učiniti uporabu u Vašem najužem političkom krugu, a iza toga ga spaliti, te primiti izraz osobitoga veleštovanja od Vašega najodanijega!

[Ive Pilara]

Z[a]g[re]b. 12/VIII. [1]928.

Sravnio s izvornikom i opremio bilješkama Z. Matijević

⁷ Misli se na južnoslavenske zemlje nekadašnje Austro-Ugarske Monarhije.